

založené na cenných a z velké části správných předpokladech, vyžadovaly by ještě jisté revize v tom smyslu, aby byly zasazeny do širšího rámce celkového vývoje právního jednání a jeho zlišťování v našich zemích. Několik připomínek, které jsem tu nastínila, je míněno jako příspěvek k této revizi.

Poznámky

¹ *Sebánek—Dušková*, Česká listina doby přemyslovské, SAP, VI, 1, str. 136, Úvod a část 1. Listina nižších feudálů duchovních.

² Totéž, část 2. Listina světských feudálů.

³ CDB I, č. 296.

⁴ Srov. studii V. Vašků, Příspěvek k otázce svatováclavské pečeti, SPFFBU, 1958, C 5, str. 26 a násl.

⁵ *Sebánek—Dušková*, Studie k českému diplomatáři, 2. Listiny kladrubské, SPFFBU II, č. 2—4, str. 285 a násl.

Sáša Dušková

Z. Kristen, *Dvě neznámé listiny bývalého maltéžského archivu*. (Z dodatků k Friedrichově Kodexu) Sborník VSP v Olomouci, Historie IV, 1957, str. 77—95.

Z dvou Kristenových dodatků ke Kodexu je prvý k dávno vydanému svazku prvému, druhý pak k té části třetího svazku, který Friedrich (do r. 1240) ještě připravil a Kristen má z jeho pozůstalosti vydat. Prvý dodatek je velmi zajímavý. Kristenovi se podařilo objevit mezi starými z 12. stol. pocházejícími papežskými listy v maltéžském archivu dosud všemi badateli přehlédnuté bohémikum, totiž list papeže Alexandra III. patrně z 21. října 1178, týkající se dvou jinak známých představitelů české panovnické kanceláře z doby Vladislava II. a jeho nástupce Soběslava II., vyšehradského probošta Gervasia a jeho synovce pražského probošta Martina. Kristen dobře interpretuje zprávy v listě obsažené a získává tím několik doplňků, respektive korektur, dosavadních vědomostí o těchto dvou významných mužích.

Druhý příspěvek Kristenův nemá takový význam. Nejen proto, že listina markraběte Přemysla (tak zvaná važanská), na kterou tu upozorňuje a již se pak zabývá, na rozdíl od listu papeže Alexandra není vlastně objevem v pravém slova smyslu; při kterékoli soustavné prohlídce archivu totiž ujtí nemohla. Podstatnější je, že tu Kristen vlastně neužil diplomatických možností pro její postžení a tak se stalo, že závěr jeho zkoumání je poněkud hubený: shledává prostě (str. 94), že listina je vůbec prvým bezpečným dokladem o existenci johanitské komendy v Kroměříži. Pokud tu Kristen (str. 89) navazuje na mou úvahu o johanitských privilegiích z r. 1213 (CDB II, čís 109, 110), je třeba říci, že celá věc takto formulována se přece stala už před lety bezpředmětnou, jakmile se totiž ukázalo, že obě listiny jsou psány touž rukou notáře O 5. Problémem zůstalo ovšem to, na co jsem už r. 1947 upozornil, a co Kristen ve svém článku vlastně neovysvětlil — totiž proč v CDB II, čís. 110 na rozdíl od CDB II, čís. 109 není uvedeno osvobození od stavby mostů, respektive proč se toto ustanovení neobjevilo už v konfirmaci listiny CDB II, čís. 109, vydané markrabětem Přemyslem r. 1234 (CDB III, čís. 91) a v důsledku toho rovněž ne ve važanské listině Přemyslově. Tím naznačují po posítní stránce, co podle mého mínění v jinak zajímavém příspěvku Kristenově chybí.

Jindřich Sebánek

Rudolf von Albertini: *Das florentinische Staatsbewußtsein im Übergang von der Republik zum Prinzipat*. Bern 1955, str. 461.

Jakkoliv dnes máme skoro nepřehledný počet prací o italské renesanci, postrádáme doposud i v buržoasní literatuře ucelený výklad politických názorů této epochy. Starší práce — Bezold, Baron, Ercole — omezily se buď na náčrt základních vývojových tendencí — v tomto směru má ještě dnes pozitivní hodnotu práce Bezoldova, Republic u. Monarchie in der italienischen Literatur des 15. Jhr. HZ 1898 — anebo se dotýká více či méně názoru jednotlivých autorů. (V tomto směru vyniká především dnes již skoro nepřehledná literatura o Macchiavelim.) Z faktografického hlediska jsou cenné především i monografie o Guicciardinim (Barghausen, Caprario); pro starší dobu má význam práce A. Martina o Salutim.

Hlubšímu propracování thematicu zabíránuje v současné době v buržoasní historiografii

i změna v zásadní koncepci renesance. Buržoasní historikové jako např. Toffanin snaží se v humanismu nalézt co nejvíce prvků středověkých, prvků staršího náboženského obrazu a tím posunují do popředí prvky, které jsou pro renesanci v zásadě méně podstatné. Je pak pochopitelné, že právě důraz na tyto prvky vede nutně i k porušení syntetického pohledu — zde je nutno hledat jeden z důvodů přemíry analytičnosti, která nyní převládá u oněch autorů, kteří dříve zastávali starší burkhardtovské pojetí (H. Baron). Právě u tohoto autora dalo by se dobře ukázat, jak upřílišněný důraz na filologickou metodu redukuje nakonec historickou práci na tuto metodu samu, aniž se dospěje k nějakým širším závěrům.

V tomto směru znamená Albertiniho práce skutečné novum. Především po stránce metodologické překvapuje realistický se syntetickým sklonem spojený přístup, kterým se autor snaží vyvarovat nejen současného iracionalismu, nýbrž i zploštěného statického racionalismu Albertiniho učitele Muralta. Jsme pak svědky, jak chtě nechtě dospívá Albertini k dialektickému pojetí některých podstatných souvislostí. Uplatněním této metody bylo umožněno zpracovat materiál doposud nepoužitý — řekli bychom materiál profánních dějin — a orientovat se v nepřehledném množství monografické literatury. Kladem této metody je, že se myšlenkoví velikáni italské renesance neobjeví jako jevy izolované, nýbrž že se ukáží se spojitostí se současnou politickou situací a politickou praxí, již nová politická renesanční ideologie bezprostředně ohraničuje.

Hlavní otázka, již si Albertini položil, zní: Jak se projevily přechod od republiky k principátu ve Florencii 1. pol. 16. stol. v politické ideologii? Řešení této otázky mu splyvá s řešením širší problematiky, vytváření ideologie absolutní monarchie vůbec. Velmi poučné jsou Albertiniho rozbor mechanismu medicejské diktatury

Medicejové v zásadě chránili zájmy florentské aristokracie v době, kdy se florentská společnost dostala do krise, již florentská aristokracie nebyla s to čelit se starými republikánskými institucemi, vládní formou, jak se ustálila ve Florencii kolem r. 1400. Medicejové omezovali na jedné straně staré republikánské instituce, na druhé straně se snažili k sobě připoutat členy florentské aristokracie rodinnými svazky, považujíc sebe samé za „první mezi rovnými“. Vztahy mezi aristokracií a Mediceji byly však velmi komplikované, část aristokracie se ocitala s Mediceji ve vnitřních rozporech, obhajujíc vládní instituce před r. 1400. Tento rozpor uvnitř vládnoucí třídy se stal osudný po smrti Lorenzově 1492, kdy se Piero snažil všemožnými prostředky omezit staré svobody a převrat r. 1494, jímž byli Medicejové zbaveni vlády, byl vlastně začátek jejich stoupenci.

Výstřední jsou v Albertiniho knize popsány vnitřní boje ve Florencii v období republiky — Albertini správně poukazuje, že by bylo nesprávné mluvit o nějaké hluboké vnitřní demokracizaci florentského života; i v době největšího rozmachu florentského republikánského zřízení, nemělo aktivní práva víc než 3200 občanů (z 90 tis.). Za zmínku stojí Albertiniho charakteristika Savonarolly. Albertini odmítá stavět Savonarollu do protikladu k renesanci a k humanismu. Savonarolla stál v podstatě na stejné rovině s humanistickými mysliteli. Jedině tak lze pochopit, proč řada renesančních umělců i myslitelů měla k Savonarollovi kladný vztah. Ačkoliv Savonarolla vycházel ve svém politickém pojednání z Tomáše Aquinského a Aristotela, snažil se nalézt důvody, proč nejlepší formou vlády ve Florencii je republika a nejlepší zárukou republiky velká rada. Tříděně byl Savonarolla mluvčí florentských středních vrstev, oněch vrstev, které měly největší zájem na republice. Tak si je možno vysvětlit i styčné body mezi Savonarollou a Macchiavellim. U obou se republikanismus dostává do popředí všeho úsilí.

S osudem florentské republiky úzce souvisí politická činnost Macchiavelliho, který v zásadě podporoval plány vrchního korouhčevníka Soderiniho. Je příznačné, že Albertini hledá právě v politické činnosti Macchiavelliho klíč k jeho politickým názorům. Relativisuje správně význam Macchiavelliho knížete; řešení které Macchiavelli předkládá, tj. uskutečnění sjednocení země prostřednictvím silného jedince, nelze zdaleka chápat jako univerzální prostředek, který by Macchiavelli doporučoval, nýbrž jako prostředek vpravdě výjimečný, který měl pomoci překonat vnitřní italskou krizi. Macchiavelli jinak stál na republikánských pozicích, jak vyplývá z ostatních jeho spisů, především z *Discorsi*. — Připomeňme, že v těchto názorech se mohl opřít Albertini o pojetí Muraltova (srov. L. Muralt, *Macchiavellis Staatsgedanke*, Basilej 1941). Jde však mnohem dále za Muralta, ukazuje-li, že se s obdobnými tendencemi setkáváme i u menších představitelů politického myšlení té doby, např. u Bruciolliho. Stejně jako Macchiavelli, viděl Bruciolli iracionalistické prvky v dějinách, nebyl však ochoten před nimi kapitulovat.

Jestliže Macchiavelli věřil, že skutečnost je možno poznat a na základě poznání, že je možné se jí i zmocnit, pak čelný ideolog florentské aristokracie Francesco Guicciardini od počátku zastával skeptické stanovisko, stanovisko spjaté s povrchním pragmatismem a tím i relativis-

mem. Guicciardini mohl být historičtější právě proto, že na historii nekladl požadavek „mistrovat život“, zřítá se antických ideálů, tím i však i možnosti zobecnit skutečnost. Nepřekvapuje, že Guicciardini, zatvrzelý odpůrce florentské republiky, zvláště po r. 1529 podal ve svých závěrečných spisech jakousi pathologii současné politiky. Odtud jeho naturalismus. V politice, ať už tak či onak, rozhoduje mocenský pud. Člověk je vržen do světa, v němž nenachází nic pevného apod. Tato relativisace všech hodnot, již Guicciardini sám prožil a již se i aktivně zúčastnil v diplomaticko-politické praxi, má za následek i změnu názoru na svobodu. Svoboda se již nechápe jako aktivní vědomá účast na stáním životě, nýbrž jako osobní sekurita, mocensky chráněná individualita. Guicciardini však ještě nedošel k tak radikálnímu závěru, jako vytvoření stoupeni medicéjské diktatury. Sám chápal, s hlediska úzce stavovského zájmu nutnost medicéjské diktatury, na druhé straně však stavěl požadavek, aby Medicéjové vzali skutečně vážně v úvahu pomoc od svých „přátel“ (aristokracie). Šlo zřejmě o kompromis a je zásluhou Albertiniho, že ukázal, jak tento postoj prakticko-politický se nakonec obrazil i v samotném Guicciardiniho pojetí dějin.

Mnohem dále v „pathologii“ společnosti než Guicciardini šel Fr. Vettori. Vettori domyslel své pojetí dějin, z nichž tížádosť, osobní intrika, touha po moci, byla chápána jako hybná síla historického vývoje. Albertiniho rozbor Vettoriho má širší význam. Ve Vettoriho díle se po prvé střetáváme se všemi prvky tzv. nepřímé apologie spočívající právě ve vyzdvžení negativních stránek skutečnosti, ovšem zároveň i v důkazu, že tyto stránky jsou nutné. Je to protiracionalistický, protihumanistický postoj, snižující člověka (člověk je podle Vettoriho malý, egoistický, nicotný), líčící společnost jako duchovní zvířetina. Albertini velmi dobře ukázal, že metodologicky se s tímto postojem snoubí jakýsi psychologismus, detektivní vášeň při vyhledávání intrik v dějinách a konečně i bezmezný relativismus, jímž je možno vysvětlit jakoukoli skutečnost.

V závěrečných partiích líčí Albertini rozvoj florentinského dějepisectví v době principátu. Historikům tohoto období věnoval již kdysi velkou pozornost Ranke. Někteří z nich, jako např. Nardi stáli na republikánských pozicích, jiní se připojili na stranu medicéjského principátu. Historikové v této době byli již vyřazeni z politického dění, nepsali již politické úvahy a snažili se pouze popsat to, co se stalo. Politický zájem byl ubit a historická díla nemohla být ničím jiným, než učenými kompilacemi. Ve florentské akademii, v níž se soustředila řada těchto historiků, pěstovala se pak historie, která sice rozšířila heuristickou basi, která však pozbyla aktuálního politického významu. A proto tyto historikové, odtržení od života, stojí hluboko pod Machiavellim a Guicciardinim.

To jsou některé myšlenky z obsáhlé práce Albertiniho. Albertiniho práce ztělesňují protipositivistickou tendenci současně buržoasní historiografie. Je zajímavá tím, že positivismus nepřekonává intinicionismem, nýbrž jakousi odrůdou idealistického dialektického racionalismu, v němž ovšem Albertini není důsledný (zvláště přiřazení hospodářských dějin epochy je mechanické). Někdy se jeví příliš úzké spojení mezi politickou činností a světovým názorem. Odtud nedostatek imanentních rozborů, z čehož nakonec vyplyne, že se Albertini není s to vyvarovat relativismu. Zkoumá ideologii příliš vzhledem k jejímu významu a ne k její platnosti a její poznávací hodnotě. Nakonec v čtenáři vznikne dojem, že si Albertini vypomáhá analýsou existenciálních postojů jednotlivých osobností, a že někdy modernisuje.

Ačkoliv není možné dokázat, že Albertini byl ovlivněn marxismem přímo — znalost je při nejlepší zprostředkovaně — je nutné uznat, že narazil na problémy, na něž musí upřít pozornost i marxistická historiografie a v řadě bodů se přiblížil k adekvátnímu řešení. Kniha názorně demonstuje, jak se i pro buržoasní historiky stává aktuální vyrovnat se s marxismem, který jedině je s to zaručit řešení nadřazených problémů na vyšší kvalitativní úrovni.

Jaroslav Kudrna

Anton Ernstberger, **Ferdinand von Schills Nachlaß**. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, philosphisch-historische Klasse; Sitzungsberichte, Jhg. 1957, Heft 11). München 1958, stran: 16.

Drobný příspěvek A. Ernstbergera, známého u nás kromě jiného také z jeho předválečné činnosti na býv. německé univerzitě v Praze, je věnován objasnění osudu pozůstalosti po známém německém vlastenci, majoru Ferdinandu Schillovi, který povstal se svým oddílem proti Napoleonovi v době, kdy pruská vládní místa zatracovala Schillovu činnost a hodnotila ji jako vzpouru. Není pro nás bez zajímavosti, že Schillův původ je spojen s naším územím. Schill totiž pocházel z rodiny chalupníka na Chebsku, byl povýšen později za vojenské zásluhy do šlechtického stavu. Protože Ferdinand Schill padl koncem května 1809 ve